

Історико-політичні проблеми сучасного світу:
Збірник наукових статей. – Чернівці:
Чернівецький національний університет,
2022. – Т. 45. – С. 41-49
DOI: 10.31861/mhpi2022.45.41-49

Modern Historical and Political Issues:
Journal in Historical & Political Sciences. – Chernivtsi:
Chernivtsi National University,
2022. – Volume. 45. – pp. 41-49
DOI: 10.31861/mhpi2022.45.41-49

УДК 94 (71) (=161.2)

© Олександр Сич¹

Моя Канадіана

У статті автор розповідає про свою наукову діяльність у царині канадознавства й іммігрантознавства, які були започатковані наприкінці 1970-х рр. у Чернівецькому державному університеті. Предметом наукових розвідок автора стало вивчення ролі іммігрантів різного етнічного походження в заселенні й освоєнні канадського Заходу та соціально-економічному розвитку Канади в цілому впродовж періоду з кінця XIX ст. і до початку Другої світової війни. Окреме місце в статті приділено участі автора у міжнародних наукових конференціях, співпраці з Канадським інститутом українських студій і Російською Асоціацією вивчення Канади, зустрічам з відомими канадознавцями.

Ключові слова: канадознавство, іммігрантознавство, міжнародні конференції.

My Canadiana

In the article the author talks about his research activities in the field of Canadian studies and immigration studies, which has begun in the late 1970s in the Chernivtsi State University. The subject of the author's scientific research was to study the role of immigrants of different ethnic origins in the settlement and development of the Canadian West and in the socio-economic progress of Canada as a whole in the period since the late nineteenth century until the beginning of the WWII. A separate place is given to the author's participation in respected scientific conferences, for example, his participation in the centennial conference "Ukrainian Canadians 1924 - 1951: Profiles and Case Studies" (6 - 9 September 1991), sponsored by the Canadian Institute of Ukrainian Studies, University of Alberta. The work of this conference proceeded in seven sections, each dealing with a definite topic. The section "Immigration and Settlement" dealt with two reports: "Ukraine's Archival Sources on the History of Ukrainians in Canada (1920 - 1939)" by Leonid Leshchenko (Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv) and "Occupations of Ukrainian Immigrants in Canada during the Interwar Period" by Oleksandr Sych.

One of the stages in the author's Canadiana was to establish the fruitful scientific contacts with the Russian Association for Canadian Studies (RACS), including his participation in its International Biennial Conferences, the meetings with the President of RACS, Dr. Sergei Molochkov and other Canadianists, etc.

Keywords: Canadian studies, immigration studies, international conferences.

Моя Канадіана почалася 1980 року. Після закінчення університету я почав працювати лаборантом на історичному факультеті. Коли восени 1979 р. мене обрали на посаду викладача кафедри історії нового та новітнього часу, переді мною постало питання визначення моїх наукових інтересів, або, простіше кажучи, треба було обрати тему для написання кандидатської дисертації. Декан нашого факультету Юрій Іванович Макар, будучи водночас доцентом тієї ж кафедри, запропонував мені долучитися до наукових досліджень у царині канадознавства, яке, власне, й було започатковане його зусиллями наприкінці 1970-х рр. Справа в тому, що в 1977 р. була підписана угода про співробітництво між Чернівецьким і Саскачеванським (м. Саскатун, Канада) університетами, одним із фундаторів якого й був Ю. І. Макар. Про початок цієї спів-

¹ Доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна. E-mail: o.sych@chnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-1886-4283>.

праці він цікаво й докладно розповів у книзі своїх споминів². Завдяки йому була досягнута домовленість про роботу істориків Чернівецького та Саскачеванського університетів над спільною темою, яка мала назву «Роль національно-етнічних груп в освоєнні західних земель Канади» й була складовою канадознавчих студій, до яких долучилися викладачі й з інших факультетів нашого університету, зокрема філологічного, іноземних мов тощо.

Треба сказати, що цей науковий напрямок був зовсім новим для нашого факультету, та й для мене також, бо після закінчення факультету моя перша наукова розвідка була пов'язана з практично недослідженою в нашій вітчизняній історіографії проблемою, а саме політикою Єлизаветинської Англії наприкінці XVI ст. в Південно-Східній Європі. Запропонована Ю. І. Макаром участь у науковій розробці такої теми як «Роль національно-етнічних груп в освоєнні західних земель Канади», зрозуміло, аж ніяк не була б вже пов'язана з вивченням зовнішньої політики, якою я займався близько двох років, до того ж мені шкода було своїх вже зроблених напрацювань. З іншого боку, з хронологічної точки зору тема моєї дисертації, пов'язана з зазначеною вище темою, більше б відповідала профілю кафедри, на якій я став працювати викладачем. І ще одне міркування щодо мого вибору на користь саме канадознавчої проблематики полягало в тому, що дослідження ролі національно-етнічних груп в освоєнні західних земель Канади передбачало вивчення їх появи й формування на канадських теренах, що сталося, як відомо, внаслідок масової імміграції з різних країн Європи та меншою мірою з Азії. А це явище привертало мою увагу ще зі студентської лави, щоправда тоді я цікавився політичною еміграцією з Росії після Жовтневої революції. Отже, такий сюжет як імміграція мене загалом приваблював, і я погодився на пропозицію Юрія Івановича.

1980 року я поступив у заочну аспірантуру на кафедрі історії нового та новітнього часу нашого університету. Тема, яку я обрав для своєї дисертації, називалася так: «Слов'янська еміграція Австро-Угорщини в заселенні та освоєнні канадського Заходу (кінець XIX – початок XX ст.)» (науковий керівник – Макар Ю. І.). Матеріал для її написання я збирав, працюючи в архівах і бібліотеках Чернівців, Києва, Львова, Москви, Ленінграда. Працювати було цікаво й водночас нелегко, адже я першим почав саме наукову розробку зазначеної теми. Варто зауважити, що як канадознавча, так і іммігрантознавча проблематика в Чернівецькому університеті ніколи не досліджувалася, та й серед науковців УРСР не користувалася особливою популярністю. На той час, коли я почав розробляти свою тему, можна згадати лише одну наукову книжку³ та декілька публікацій (переважно публіцистичного чи науково-популярного характеру), присвячених життю українських емігрантів за океаном.

Отже, я повною мірою відчув, що значить бути «піонером» на науковій ниві. Тому в процесі роботи над дисертацією дуже важливою для мене стала зустріч з директором Інституту соціальних і економічних проблем зарубіжних країн АН УРСР, членом-кореспондентом – а з 1980 р. академіком – Арнольдом Миколаєвичем Шлепаковим. На консультацію з ним, людиною вельми зайнятою, мені довелося чекати в Києві цілу добу, але це було того варте. Я не тільки почув багато цінних і корисних порад, які стали для мене свого роду дороговказом у моїх наукових пошуках, але й отримав конкретну допомогу у справі публікації моєї першої наукової статті в такому виданні, як «Український історичний журнал»⁴, де в ті часи молодому науковцю розмістити свою статтю було доволі складно. Завжди із щирою вдячністю згадує цю людину – поважного вченого та організатора науки.

Крім рідної кафедри, попереднє обговорення моєї дисертації відбулося на кафедрі нової та новітньої історії країн Західної Європи та Північної Америки історичного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, де рецензентами виступили доцент Гончар Борис Михайлович (майбутній завідувач цієї кафедри) та кандидат історичних наук Толстов Сергій Валеріанович (сьогодні завідувач відділу трансатлантичних досліджень державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»).

² Макар Ю. І. (2019), *Університети мого життя. Спогади*, Технодрук, Чернівці, с. 263 - 385.

³ Шлепаков А. М. (1960), *Українська трудова еміграція в США і Канаді (кінець XIX – початок XX ст.)*, Видавництво АН УРСР, Київ, 199 с.

⁴ Сич О. (1981), Деякі аспекти імміграційної політики Канади наприкінці XIX – на початку XX ст., *Український історичний журнал*, № 11, с. 101 - 109.

Поради та слушні зауваження, які я почув під час цих обговорень, були мною враховані, а схвальна оцінка моєї праці додала впевненості в своїх силах, що й дозволило мені достроково закінчити аспірантуру та вийти на захист дисертації, яка, наскільки мені відомо, була першою з даної проблематики в Україні. Захист відбувся у червні 1984 р. в Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка. Моїми опонентами на захисті були справжні фахівці у царині канадознавства, а саме: доктор історичних наук Тішков Валерій Олександрович, заступник директора Інституту етнографії АН СРСР (а згодом його директор і академік Російської АН), обидві дисертації якого – кандидатська і докторська – були присвячені історії Канади, та київський вчений, кандидат історичних наук Лещенко Леонід Овдійович, який закінчував тоді підготовку докторської дисертації «Фермерський рух у Канаді 1900 – 1939 рр.».

Після інтенсивної роботи над підготовкою та захистом кандидатської дисертації, пов'язаної з частими відрядженнями у зазначені вище міста, я вирішив трохи відпочити, а також реалізувати свій задум із написання науково-популярної книжки, присвяченої одному з діячів Великої французької революції кінця XVIII ст. Антуану Сен-Жюсту. Ця робота тривала два роки, протягом яких я все ж не полишав цікавитися історією Канади та іммігрантознавчими студіями, зокрема почав писати рецензії та реферати видань з цієї проблематики. Разом із тим у мене визрівали думки щодо написання докторської дисертації, тема якої знов таки мала бути в контексті канадської історії.

Тим часом співробітництво між Чернівецьким і Саскачеванським університетами набирало обертів, кожного року відбувалися обміни делегаціями студентів і викладачів з метою стажування, вдосконалення знання української та англійської мов тощо. Щоправда з боку нашого університету впродовж перших 10 років делегації формувалися виключно з викладачів. У складі однієї з канадських делегацій був історик Гері Хенсон, доцент Саскачеванського університету, який володів російською мовою, почав вивчати українську й хотів провести в Україні історичні дослідження. Керівництво нашого університету доручило мені опікуватися ним, допомагаючи з роботою у наших бібліотеках і архівах. Проте зі мною він спілкувався виключно англійською, що мене, з одного боку, дещо здивувало, але, з іншого, змусило підтягнути свої знання з цієї мови. Ми працювали разом у Державному архіві Чернівецької області та науковій бібліотеці нашого університету. Я також супроводжував його, коли він повертався залізницею до Москви (із зупинкою на декілька днів у Києві для роботи в місцевих архівах і бібліотеках). Свої враження щодо перебування в Чернівцях і Україні він того ж року описав в одному з бюлетенів Саскачеванського університету⁵. А через рік ми з ним знову зустрілися, але вже по той бік океану.

У 1989 році мене, нарешті, включили до складу чергової делегації від нашого університету на поїздку до Канади. Наша делегація була дещо незвичною, оскільки, по-перше, складалася з 8 чоловік (попередні були переважно з 3 – 4-х осіб), а, по-друге, в її складі вперше були 3 студенти з факультету іноземних мов.

Головною метою мого наукового відрядження до Саскачеванського університету, яке тривало трохи більше місяця, був пошук матеріалів для докторської дисертації, зокрема в архівах і бібліотеках Саскатуну, Едмонтону та Оттави. Я також дуже цікавився організацією та змістом навчального процесу в канадських університетах, зокрема викладанням історичних дисциплін. Ну й, звісно, намагався вдосконалити своє знання англійської, адже розмовна англійська (в її американському варіанті), м'яко кажучи, істотно відрізнялася від того академічного варіанту, якому нас вчили в радянській школі й університеті.

До речі, саме в Канаді мені довелося вперше в житті прочитати лекцію англійською мовою, а потім ще відповідати на питання. Це було нелегке випробування, з яким, сподіваюся, я загалом впорався. Сталося це в Українському музеї Канади (м. Саскатун), керівництво якого в особі пані Євгенії Заячківської запропонувало мені прочитати дві прилюдні лекції. Зрозуміло, що серед присутніх переважали канадці українського походження. Перша (англійською) була присвячена змінам у радянській історіографії в умовах так званої політики перебудови та гласності. Друга лекція була українською й присвячена першій хвилі української еміграції до Канади, що почалася наприкінці XIX ст. Після неї також відповідав на різні питання, які перейшли у неформальне спілкування, під час якого сталося таке: до мене підійшла жінка (віком десь 40 -

⁵ Hanson G. (1988). *Ukrainian interlude. Green and White*. Fall 1988, p. 4 - 5.

50 років), щоби подякувати за лекцію. Раптом на її очах з'явилися сльози, я зняковів, але вона пояснила свою реакцію. Справа в тому, що моя доповідь нагадала їй те, що часто розповідала її матуся, яка дитиною разом із батьками опинилася в Канаді й назавжди запам'ятала, якими вкрай важкими були перші роки життя на чужині. Скажу відверто, що для мене почути такі слова було вельми важливо, бо це свідчило, що мені вдалося вірно відтворити історичні реалії життя українських емігрантів сторічної давнини. Як історик-дослідник я відчув неабияке моральне задоволення.

Загалом вражень від мого першого перебування в Канаді було дуже багато, їх вистачило б на окрему статтю. Деякими з них я поділився в низці статей, опублікованих на шпальтах чернівецьких газет. Тоді ж в мене зав'язалися ділові стосунки з канадськими дослідниками українського походження, зокрема Мирославом Юркевичем з Канадського інституту українських студій (далі – КІУС) при Альбертському університеті (м. Едмонтон), Андрієм Макухом, старшим дослідником проекту «Енциклопедія України» (Торонтський університет) та ін.

До речі, з М. Юркевичем ми зустрілися наступного року у Києві, де я передав йому рукопис моєї книжки. Справа в тому, що після захисту кандидатської дисертації в мене залишилося багато матеріалів, які до неї не ввійшли через обмежений обсяг дисертаційної роботи. Серед них було чимало цінних – з точки зору вивчення історії української імміграції – листів українських переселенців до Країни кленового листка. Тому я вирішив підготувати збірку цих листів зі своєю передмовою та підібраними цікавими фотографіями. Ми домовилися про видання моєї книжки у Канаді за підтримки КІУСу, що й сталося в 1991 році, який був особливим для українських канадців, адже тоді відзначався 100-річний ювілей початку їх поселення в цій країні. Наскільки мені відомо, ця оригінальна за жанром книжка стала першою публікацією чернівецьких науковців-істориків (у моїй особі), виданою в Канаді⁶, за що, зрозуміло, я був щиро вдячний керівництву Канадського інституту українських студій.

Треба сказати, що 1991 рік виявився знаменним у моїй особистій Канадіані, і не тільки через появу зазначеної вище книжки. Цього року я знову мав нагоду побувати у Канаді, бо у травні отримав запрошення від КІУСу взяти участь у науковій конференції, присвяченій 100-річному ювілею української імміграції в Канаді, яка мала відбутися 6 - 8 вересня 1991 р. в Едмонтоні. Але перш, ніж розповісти про неї, слід згадати про ще одну назвичайно важливу подію в історії чернівецького канадознавства та, зокрема, в моїй науковій діяльності, а саме: мені довелося брати участь в організації та проведенні Першої міжнародної конференції Радянської асоціації вивчення Канади, що відбулася влітку 1991 р. на базі Чернівецького державного університету.

Декілька слів про передісторію цієї події. Наскільки мені відомо, Олександр Макар запропонував Леону Баграмову, який тоді очолював відділ Канади в Інституті США АН СРСР, провести спільну конференцію с науковцями Чернівецького університету. На той час в академічних колах Москви вже було відомо, що в Чернівцях утворився науковий осередок канадознавства, яких на той час у СРСР було обмаль – буквально два - три центри. Тому, коли Чернівецький університет запросив щойно створену Радянську асоціацію з вивчення Канади провести в його стінах свою першу міжнародну конференцію, її правління на це погодилося, хоча це могло видаватися дещо дивним: чому перша (!) міжнародна (!) конференція новонародженої асоціації, яка відповідно стала колективним членом Міжнародної ради з вивчення Канади, проводиться не в Москві, а десь, так би мовити, у провінції, на периферії Радянського Союзу.

Як члену організаційного комітету конференції з боку Чернівецького університету, мені довелося займатися зустріччю та поселенням учасників конференції в готелі «Черемош», їх харчуванням, забезпеченням транспортом і купую інших справ. Впродовж майже тижня я лише ночував вдома, бо увесь час поглинала підготовка та проведення конференції.

Міжнародна конференція, що проходила 2 - 5 липня 1991 р. у Чернівцях, була присвячена надзвичайно актуальній темі «Національні й етнічні проблеми в Канаді та Радянському Союзі». Склад її учасників виглядав вельми представницьким: до Чернівців приїхало близько 40 вчених і практичних працівників з семи країн світу, в тому числі солідний науковий «десант» з Москви, переважно з науковців Інституту США АН СРСР. Науковий рівень конференції виявився

⁶ З «Нового краю». Листи українських емігрантів з Канади. (1991), Зібрав і упорядкував, написав передмову О. І. Сич, Видавництво Канадського інституту українських студій. Альбертський університет, Едмонтон, 66 с.

надзвичайно високим, а виголошені доповіді відзначалися глибиною й змістовністю⁷. Про її проведення повідомив бюлетень Міжнародної ради з вивчення Канади⁸. Самий факт проведення такої поважної конференції в Чернівецькому державному університеті можна розцінювати як визнання досягнень його науковців у галузі канадознавства. Слід зазначити, що цей науковий захід мав і неабияке політичне значення, бо спеціально для привітання його учасників прибув з самої Москви посол Канади в СРСР Майкл Белл, а з Києва – генеральний консул Канади.

До речі, серед гостей учасників конференції був і професор з Московського державного університету О. С. Сороко-Цюпа – автор навчального посібника з історії Канади, реферат якого я опублікував ще в 1986 році⁹. Йому також було цікаво зі мною зустрітися, бо він ніяк не міг дізнатися, хто ж був автором цього реферату, тобто знав лише моє прізвище.

Гостинність, виявлена оргкомітетом нашого університету, рівень організації конференції, а також культурна програма (концерти, екскурсії по Чернівцям, по нашому славнозвісному університету, поїздка до Вижниці, зокрема на перевал Німчич, та інші заходи), справила глибоке враження на учасників конференції, в чому я мав можливість неодноразово переконатися в наступні роки. «Чудовий тиждень»¹⁰, проведений у Чернівцях, – так оцінила перебування одна з учасниць конференції.

Ну, а в другій половині серпня того ж року я вирушив до Москви, щоби звідти летіти до Монреалю, а далі до Едмонтону для участі – на запрошення КІУСу – у науковій конференції «Українські канадці 1924 - 1951: профілі і тематичні дослідження», присвяченій 100-річчю української імміграції в Канаді, що мала відбутися в Альбертському університеті у місті Едмонтон як частина цілої низки урочистих заходів у рамках програми з відзначення цього ювілею.

Обставини мого виліту до Канади заслуговують на те, щоби розповісти про них докладніше. Я прибув до Москви у неділю 18 серпня і оселився в готелі поблизу від старого телецентру на вулиці Шаболовка. У понеділок, 19 серпня, я мав піти до канадського посольства, щоби отримати візу, а у вівторок зранку бути в аеропорту Шереметьєво, щоби встигнути на рейс Москва – Монреаль. Вранці 19 серпня я пішов поспішати у готельний бар, де працював телевізор, з якого я дізнався про запровадження надзвичайного стану в країні та створення так званого Державного комітету з надзвичайного стану (ДКНС), а вийшовши з готелю, побачив, що по периметру того кварталу, де він розташовувався, стоять БТри. Пригадую, я ще жартома подумав, що ніколи в житті готель, де мені довелося ночувати, так добре не охоронявся. Але незабаром мені стало не до жартів.

Коли приїхав у центр Москви, то також побачив на вулицях танки та іншу військову техніку. Але загалом у першій половині дня в місті було спокійно: працювало метро, люди йшли на роботу, у крамниці тощо. Лише опівдні деінде почали збиратися люди, обговорюючи – частогусто доволі емоційно – ситуацію, у підземних переходах почали з'являтися нашвидкоруч зроблені листівки із закликами Бориса Єльцина чинити опір ДКНС. Проте, загалом – день як день, принаймні, з того, що я бачив на власні очі. Але настрої у мене став тривожним, адже з огляду на надзвичайний стан, тим більше із залученням армії, мої плани вилетіти до Канади вочевидь опинялися під загрозою, тому що, наскільки я знав з історії, під час військового путчу зачиняються аеропорти й запроваджуються інші обмеження й заборони. Коли о 15-й годині я підійшов до канадського посольства й побачив довжелезну чергу, настрої остаточно зіпсувався. Без особливої надії підійшов до міліціонера й сказав, що маю на цей час бути у візовому відділі. І був чимало здивований, що він пропустив мене поза чергою. Моє здивування зросло ще більше, коли я швидко, як кажуть, без проблем, отримав візу.

Однак наступного дня, коли рано-вранці я їхав до аеропорту, у мене все одно не було впевненості, що зможу вилетіти. За добу, що минула, ситуація в Москві почала загострюватися, тому, як видавалося, аеропорти мали припинити роботу. Проте, все виглядало нормально, та й військових було обмаль. Тому до Канади я вилетів за розкладом. Коли пасажери нашого рейсу прилетіли до Монреалю й вийшли, після отримання багажу, в залу, то нас зустрів великий на-

⁷ Немова Л. А. (1991). Международная конференция по национальным вопросам, США: экономика, политика, идеология. № 11 (263), ноябрь, сс. 79 - 85.

⁸ ICCS Contact CIEC. Volume 10, № 2, Fall 1991, p. 23 - 24.

⁹ *Общественные науки в СССР* (1986). Реферативный журнал. Серия 5. История. № 4. Москва, сс. 116 - 119.

¹⁰ Немова Л. А. (1991), Международная конференция по национальным вопросам, с. 79.

товп людей, серед яких я побачив багато фоторепортерів і телевізійників. Пригадую, подумав, що, можливо, нашим рейсом летіли якісь спортсмени, і це їх зустрічають, хоча й помітив, що хапають за рукава, щось питають практично всіх. Я швиденько шмигнув убік, але й до мене підбігли хлопець і дівчина (як з'ясувалося, молоде подружжя з Белорусії) й закидали мене питаннями «Як там у Союзі?», «Що коїться у Москві?», «Наскільки небезпечно повертатися?». Я сказав, що нічого страшного не відбувається, обстановка виглядає доволі спокійною. Як з'ясувалося трохи пізніше, коли вже прибув до Едмонтону, рейс, яким я прилетів, був першим з СРСР до Канади після початку так званого путчу, чим і пояснювався той ажіотаж, який я споглядав у монреальському аеропорту. Також мені сказали, що канадський уряд готовий був надати політичний притулок усім бажаючим радянським громадянам, хто в ці дні прибував до Канади.

Але перш, ніж полетіти в Едмонтон, я на декілька днів зупинився у Торонто, де гостював у родині професора Йоркського університету Майкла Ланф'є, з яким зустрівся та заприятелював у Чернівцях під час описаної вище конференції. Я зміг більше познайомитися з цим містом (у мій перший приїзд до Канади такої нагоди не було), а також використав своє перебування для роботи в університетських бібліотеках Торонто.

У складі делегації, що представляла Україну на конференції в Едмонтоні, крім мене, був мій колишній опонент – професор Леонід Лещенко з Києва, який виголосив доповідь «Джерела українських архівів з історії українців у Канаді (1920 - 1939)». Моя доповідь називалася «Сфери трудової діяльності українських іммігрантів у Канаді в міжвоєнний період» (*Ukraine*, № 11 (183), November 1991, р. 37). Наші доповіді склали основний зміст роботи секції «Імміграція та поселення» даної конференції¹¹. Розширену версію своєї доповіді я пізніше надрукував у журналі «Українська діаспора»¹². Під час конференції я отримав від КІУСу декілька перших примірників канадського видання моєї книжки, про яку йшлося вище. Згодом я натрапив на невеличку рецензію на неї в одній з місцевих газет¹³.

На зворотному шляху після доволі тривалого нічного перельоту з Едмонтону я цілий день присвятив екскурсіям по Монреалю. Останній справив неабияке враження, бо після тих канадських міст, де мені довелося побувати і які загалом виглядали однотипно, як і всі північноамериканські міста, я зрозумів, чому канадці так пишаються цим містом. Коли потрапив у центральну – найстарішу – частину Монреала, мені здалося ніби я опинився у свого роду куточку старої Європи, який нагадував французьке місто XVII ст. Сповнений вражень і вкрай втомлений, адже засинав ледь не на ходу, бо другу добу був без сну, я приїхав у монреальський аеропорт, де на мене чекав 10- чи 12-тигодинний переліт до Москви, до того ж в інший часовий пояс.

Ну й завершився цей пам'ятний для мене рік українським виданням моєї книжки (доволі солідним на той час накладом у 1000 примірників)¹⁴.

У 1994 році, знов таки завдяки наполегливості та енергійності декана нашого факультету Ю. І. Макара, в університеті було відкрито спеціалізовану раду по захисту кандидатських і докторських дисертацій з історії, яка запрацювала з вересня місяця. Моє дослідження «Імміграція та її місце в соціально-економічному розвитку Канади (1900 - 1939 рр.)» стало першою докторською дисертацією, захищеною в цій раді. Сталося це наприкінці грудня 1994 р. Офіційними опонентами на захисті були професор Університету м. Лойоли (США), іноземний член НАН України Маркус Василь Васильович (брав участь заочно), член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук Євтух Володимир Борисович, головний науковий співробітник Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук Варварцев Микола Миколайович, а провідною організацією виступив Інститут США і Канади Російської АН.

Таким чином захист докторської дисертації став свого роду підсумком моїх 15-річних студій у царині канадознавства та іммігрантознавства. І хоча в цей час спектр моїх наукових інтересів значно розширився, мене почали цікавити інші історичні сюжети (зокрема, пов'язані з історією Першої світової війни та ін.), я не полишав обраний колись мною напрямок наукової роботи.

¹¹ *Ukraine*, № 11 (183), November 1991, р. 37.

¹² Сич О. (1994), Сфери трудової діяльності української еміграції в Канаді в міжвоєнний період. *Українська діаспора* (Київ – Чикаго), Число 5, с. 58 - 66.

¹³ *Український голос*, Monday, April 3, 1995, с. 6.

¹⁴ З «Нового краю». *Листи українських емігрантів з Канади* (1991), Зібрав і упорядкував, написав передмову О. І. Сич, Редакційно-видавничий відділ облполіграфвидаву, Чернівці, 103 с.

Писав статті, виступав з доповідями на наукових конференціях, розробив і читав лекцію з історії Канади у міжвоєнний період для студентів-істориків 4-го курсу (дисципліна «Новітня історія країн Західної Європи та Північної Америки»), залучав до вивчення канадознавчої проблематики молодих науковців, зокрема Сергія Панцира та Тараса Лупула, які під моїм науковим керівництвом підготували й успішно захистили в 1990-х рр. кандидатські дисертації. Разом із тим часто виступав опонентом на захистах дисертацій з проблем імміграції та історії Канади. Будучи позаштатним референтом Інституту наукової інформації з суспільних наук АН СРСР, продовжував займатися рецензуванням та реферуванням книжок з канадської проблематики (проте, не тільки з неї), опублікувавши 4 рецензії та близько десятка рефератів.

Поступово мої наукові здобутки в царині канадознавства та іммігрантознавства ставали відомими більш широкому загалу фахівців з даних напрямків¹⁵, тому пропозиції – з поза меж України – виступити на конференції чи підготувати відповідну публікацію почастишали. Так, у 1990-х рр. я став регулярно брати участь у міжнародних конференціях Російської асоціації вивчення Канади (РАВК), які проводилися в Москві раз на два роки. Запрошення мені надсилав її президент, відомий канадознавець Сергій Федорович Молочков, який після смерті Л. Баграмова очолював в 1993 - 1998 рр. відділ Канади в Інституті США і Канади РАН. На цих конференціях мені доводилося виступати як російською, але частіше англійською мовами¹⁶. Остання була необхідна й під час прийомів у канадському посольстві у Москві, які воно влаштовувало для учасників конференцій, організованих РАВК¹⁷.

Спілкуватися з Сергієм Федоровичем було надзвичайно приємно, адже він був чудовою людиною й справжнім московським інтелігентом, який завжди із щирою вдячністю й теплотою згадував конференцію у Чернівцях. Він намагався всіляко підтримувати наукові контакти з нашим факультетом: консультував наших аспірантів, які приїжджали до Москви збирати матеріал для своїх досліджень, писав відгуки на автореферати дисертацій, які захищалися в нашій раді з канадознавчої тематики, охоче погодився, щоби очолюваний ним відділ Канади став провідною організацією на захисті моєї докторської дисертації, тощо. Саме він запропонував мені стати асоційованим членом РАВК (пізніше - Російське товариство вивчення Канади). Я прийняв його пропозицію, вважаючи це за честь і водночас як ще одне свідчення високої оцінки канадознавства в Чернівецькому університеті в моїй скромній особі. Отже, з початку 1998 р. я став асоційованим членом РАВК. А через два роки президія РАВК преміювала мене як одного з переможців конкурсу робіт по канадській проблематиці за 1999 р. по розділу наукових статей¹⁸. Моя стаття була присвячена аналізу становища та перспективам української громади в Канаді на порозі ХХІ ст.¹⁹.

Але, за іронією долі, саме на межі ХХ - ХХІ ст. я припинив активно займатися канадознавчими студіями, хоча з іммігрантознавчої проблематики продовжував публікувати деякі статті. Пояснювалося це тим, що, по-перше, змінилися мої наукові пріоритети, адже мене, як науковця, почали цікавити інші теми, а, по-друге, просто бракувало часу, позаяк до значного навчально-педагогічного навантаження, яке я мусив виконувати, додалася ще одна, зовсім нова для мене й адміністративна за характером ділянка роботи, яка потребувала чимало часу й неабиякої відповідальності, бо з вересня 2001 року я почав виконувати обов'язки завідувача кафедри історії Нового та новітнього часу.

¹⁵ *История и культура Канады* (1994), Библиография. Москва; *International Directory to Canadian Studies 1994-96*. (1995), Ottawa.

¹⁶ Сыч А. И. (1993), Канада в письмах украинских иммигрантов (конец XIX – начало 1930-х гг.) *Канада: взгляд с Востока и Запада* (тезисы международной конференции), 7 – 10 июля 1993 г., с. 52; Сыч А. (1997) Bilingualism in Canada and Ukraine (some comparative remarks). *Summing up Canada's century. Fourth Biennial Conference*. June 25 – 27, 1997. Moscow, p. 59 - 60; Сыч А. (2000), Ukrainian Immigration to Canada in the 1990s: the Fourth Wave? *Canada on the Threshold of the New Millennium. Fifth Biennial Conference*. Moscow. Institute of the USA and Canada. June 24-26, 1999. Moscow, 2000, p. 65 - 67.

¹⁷ На пороге нового тысячелетия (по материалам Пятой международной конференции Российской ассоциации изучения Канады) (1999), *США * Канада: экономика, политика, идеология*, № 12. с. 71.

¹⁸ *Вестник РАИК* (Российская ассоциация изучения Канады), № 13, осень 2000 г., с. 5.

¹⁹ Сыч А. И. (1999), Украинская община в Канаде: между прошлым и будущим. *Российские исследования по канадской проблематике*, Отв.ред. В. А. Коленко, Труды РАИК, Вып. 3, Москва, с. 83 - 98.

Отже, канадознавчі студії, якими я займався впродовж 20 років, – це важливий період моєї наукової діяльності, підсумком якої були дві захищені дисертації та понад 60 наукових публікацій. Вони захопили мене науковими пошуками, дали можливість відчувати творче задоволення від своїх досліджень, сприяли особистому знайомству з новою для мене країною, в історію якої я заглибився, подарували зустрічі й приємне спілкування з цікавими людьми.

Список джерел

1. *Вестник РАИК* (Российская ассоциация изучения Канады), № 13, осень 2000 г., с. 5.
2. *История и культура Канады* (1994), Библиография, Москва.
3. *З «Нового краю». Листи українських емігрантів з Канади.* (1991), Зібрав і упорядкував, написав передмову О. І. Сич, Видавництво Канадського інституту українських студій. Альбертський університет, Едмонтон, 66 с.
4. *З «Нового краю». Листи українських емігрантів з Канади* (1991), Зібрав і упорядкував, написав передмову О. І. Сич, Редакційно-видавничий відділ облполіграфвидаву, Чернівці, 103 с.
5. Макар Ю. І. (2019), *Університети мого життя. Спогади*, Технодрук, Чернівці, с. 263 - 385.
6. На порозі нового тисячеліття (по матеріалам Пятої міжнародної конференції Російської асоціації вивчення Канади) (1999), *США* Канада: економіка, політика, ідеологія*, № 12. с. 71.
7. Немова Л. А. (1991). Міжнародна конференція по національним вопросам, *США: економіка, політика, ідеологія*. № 11 (263), ноябрь, сс. 79 - 85.
8. *Общественные науки в СССР* (1986). Реферативный журнал. Серия 5. История. № 4. Москва, сс. 116 - 119.
9. Сич О. (1981), Деякі аспекти імміграційної політики Канади наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., *Український історичний журнал*, № 11, с. 101 - 109.
10. Сич О. (1994), Сфери трудової діяльності української еміграції в Канаді в міжвоєнний період. *Українська діаспора* (Київ – Чикаго), Число 5, с. 58 - 66.
11. Сыч А. И. (1993), Канада в письмах украинских иммигрантов (конец ХІХ – начало 1930-х гг.), *Канада: взгляд с Востока и Запада* (тезисы международной конференции), 7 – 10 июля 1993 г., с. 52.
12. Сыч А. И. (1999), Украинская община в Канаде: между прошлым и будущим. *Российские исследования по канадской проблематике*, Отв.ред. В. А. Коленеко, Труды РАИК, Вып. 3, Москва, с. 83 - 98.
13. *Український голос*, Monday, April 3, 1995, с. 6.
14. Шлепаков А. М. (1960), *Українська трудова еміграція в США і Канаді (кінець ХІХ – початок ХХ ст.)*, Видавництво АН УРСР, Київ, 199 с.
15. *ICCS Contact CIEC*. Volume 10, № 2, Fall 1991, p. 23 - 24.
16. *International Directory to Canadian Studies 1994-96*. (1995), Ottawa.
17. Hanson G. (1988). *Ukrainian interlude. Green and White*. Fall 1988, p. 4 - 5.
18. Sych A. (1997) Bilingualism in Canada and Ukraine (some comparative remarks). *Summing up Canada's century. Fourth Biennial Conference*. June 25 – 27, 1997. Moscow, p. 59 - 60.
19. Sych A. (2000), Ukrainian Immigration to Canada in the 1990s: the Fourth Wave? *Canada on the Threshold of the New Millennium. Fifth Biennial Conference*. Moscow. Institute of the USA and Canada. June 24-26, 1999. Moscow, 2000, p. 65 - 67.
20. *Ukraine*, № 11 (183), November 1991, p. 37.

References

1. *Vestnik RAIK* (Rossiyskaya assotsiatsiya izucheniya Kanady). № 13. osen 2000 g., s. 5.
2. *Istoriya i kultura Kanady* (1994). Bibliografiya. Moskva.
3. *Z «Novoho kraiu». Lysty ukrainskykh emihrantiv z Kanady* (1991), Zibrav i uporiadkuvav, napysav peredmovu O. I. Sych, Vydavnytstvo Kanadskoho instytutu ukrainskykh studii. Albertskiy universytet, Edmonton, 66 s.
4. *Z «Novoho kraiu». Lysty ukrainskykh emihrantiv z Kanady* (1991), Zibrav i uporiadkuvav, napysav peredmovu O. I. Sych, Redaktsiino-vydavnychiy viddil oblpolihravvydavuv, Chernivtsi, 103 s.
5. Makar Yu. I. (2019), *Universytety moho zhyttia. Spohady*, Tekhnodruk, Chernivtsi, s. 263 - 385.

6. Na poroge novogo tysyacheletiya (po materialam Pyatoy mezhdunarodnoy konferentsii Rossiyskoy assotsiatsii izucheniya Kanady) (1999). *SShA* Kanada: ekonomika. politika. ideologiya*. № 12. s. 71.
7. Nemova L. A. (1991). Mezhdunarodnaya konferentsiya po natsionalnym voprosam. *SShA: ekonomika. politika. ideologiya*. № 11 (263). noyabr. ss. 79 - 85.
8. Obshchestvennye nauki v SSSR (1986). Referativnyy zhurnal. Seriya 5. Istoriya. № 4. Moskva, ss. 116 - 119.
9. Sych O. (1981), Deiaki aspekty immihratsiinoi polityky Kanady naprykintsi KhIKh – na pochatku KhKh st., *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, № 11, s. 101 - 109.
10. Sych O. (1994), Sfery trudovoi diialnosti ukrainskoi emihratsii v Kanadi v mizhvoiennyi period. *Ukrainska diaspora* (Kyiv – Chykaho), Chyslo 5, s. 58 - 66.
11. Sych A. I. (1993). Kanada v pismakh ukrainskikh immigrantov (konets KhIKh – nachalo 1930-kh gg.) *Kanada: vzglyad s Vostoka i Zapada* (tezisy mezhdunarodnoy konferentsii). 7 – 10 iyulya 1993 g., s. 52.
12. Sych A. I. (1999). Ukrainskaya obshchina v Kanade: mezhdu proshlym i budushchim. *Rossiyskiye issledovaniya po kanadskoy problematike*. Otv.red. V. A. Koleneko. Trudy RAIK. Vyp. 3. Moskva. s. 83 - 98.
13. *Ukrainskyi holos*, Monday, April 3, 1995, c. 6.
14. Shlepakov A. M. (1960), *Ukrainska trudova emihratsiia v SShA i Kanadi (kinets XIX – pochatok XX st.)*, Vydavnytstvo AN URSS, Kyiv, 199 s.
15. *ICCS Contact CIEC*. Volume 10, № 2, Fall 1991, p. 23 - 24.
16. *International Directory to Canadian Studies 1994-96*. (1995), Ottawa.
17. Hanson G. (1988). *Ukrainian interlude. Green and White*. Fall 1988, p. 4 - 5.
18. Sych A. (1997) Bilingualism in Canada and Ukraine (some comparative remarks). *Summing up Canada's century. Fourth Biennial Conference*. June 25 – 27, 1997. Moscow, p. 59 - 60.
19. Sych A. (2000), Ukrainian Immigration to Canada in the 1990s: the Fourth Wave? *Canada on the Threshold of the New Millennium. Fifth Biennial Conference*. Moscow. Institute of the USA and Canada. June 24-26, 1999. Moscow, 2000, p. 65 - 67.
20. *Ukraine*, № 11 (183), November 1991, p. 37.